

KÄLLKRITIK

INFOKOLL

Att söka, bearbeta och presentera information på ett effektivt sätt är avgörande när du arbetar med projekt, temaarbeten och fördjupningar. Slutmålet är att du ska få ny kunskap och mer erfarenheter. Vägen dit är en process med olika faser.

Formulera frågor

Vad är det jag ska ta reda på?

Söka information

Var finns information som ger svar på frågan?

Granska informationen

Är informationen trovärdig?

Bearbeta informationen

Hur ska informationen analyseras?

Hur ska informationen sammanställas?

Hur ska informationen tolkas?

Presentera ny kunskap

Vem ska ta del av resultatet?

Var och hur ska informationen redovisas?

Typiskt för den här processen är att du hoppar lite hit och dit mellan de olika momenten. Genom att öva på varje del i processen kommer du att bli duktig på att driva ditt arbete och nå de resultat du vill ha.

Välkommen till kursen som ger dig infokoll

KÄLLKRITIK

Vi ska aldrig tro att det vi läser, ser och hör är absolut sant. All information innehåller ett urval av fakta och åsikter och ibland till och med rena lögner. Källkritik är en metod som hjälper oss att kontrollera vad som är tillförlitligt och trovärdigt.

Kriminalpoliserna, forskare och journalister använder källkritiken varje dag för att ta reda på om informationen de får är pålitlig. Men i dagens informationssamhälle måste vi alla vara källkritiska när vi tar del av information från t ex Internet annars riskerar vi att bli vilseledda. Källkritiken är viktig när du ska köpa något, ta beslut, engagera dig i en samhällsfråga eller få kunskap inom ett nytt område.

Tips

- Vi tror gärna på information som stödjer de åsikter vi redan har
- Vi har lätt att upptäcka det vi förväntar oss och vill se
- Vi har lätt att tro att det som är sant i dag är sant också i framtiden
- Tillförlitlig information bygger alltid på mer än en källa.

KVARLEVOR OCH BERÄTTELSER

En källa är en text, ett uttalande, ett föremål eller en bild som påstår något om verkligheten.

Någon säger:

- Det är kallt!

Vi tittar på termometern och konstaterar att den står på - 25°C.

I tidningen kan vi läsa prognosen som säger att temperaturen ska bli runt minus 20°C.

I exemplet har vi tre källor: ett uttalande, ett föremål och en skriftlig källa, som alla påstår samma sak. Utifrån det kan vi räkna med att vi ska klä på oss ordentligt innan vi går ut.

En kvarleva är ofta ett föremål t ex ett vapen, en dagbok, en vas, eller ett dokument.

En berättelse återger något som har hänt.

Foto är exempel på en källa som kan vara både kvarleva och berättelse.

Som kvarleva kan fotot ge information om t ex miljöer, arkitektur, gatuskyltar, fordon.

Som berättelse kan det informera om människor, hur de klädde sig just när fotot togs, deras relationer och hur de förhöll sig till det som hände på bilden

Tips

- En kvarleva alltid är mer värd som källa eftersom den inte kan glömma, ljuga eller hitta på.
- En berättelse, ett foto eller bild påverkas av vad avsändaren vill berätta och varför.
- Ett foto kan ha förändrats mycket med hjälp av datorteknik.
- En berättelse påverkas av vad personen vill berätta och om den har ett bra minne.

ÄKTHET

När du har bestämt dig för att använda en källa är det viktigt att du granskar om källan är äkta d v s om den är vad den utger sig för att vara. Det kan handla om att tidsbestämma ett dokument eller ta reda på om den som står bakom källan är trovärdig.

Författare, ansvarig utgivare, kontakt på en webbsida kan du lätt kontrollera med hjälp av en sökmaskin (t ex Google). Då kan du få information om personens bakgrund och sammanhang. Verkar personen vara tillförlitlig? Vilket arbete har personen? Är han/hon med i någon organisation?

Var kritisk till statistiska uppgifter, privatpersoners information eller information som ges av en organisation eller företag med starka egna intressen.

En kvarleva kontrolleras ofta med hjälp av teknik som kan bestämma t ex hur gammalt ett föremål är.

Tips

- En bra källa har alltid en tydlig avsändare.
- Du kan backa i webbadressen för att komma fram till startsidan där kontaktuppgifter finns.
- Du kan kontrollera vem som står bakom en hemsida genom att söka domänen i webbtjänsten www.allwhois.com.

NÄRHET I TID

Information som ges omedelbart eller precis efter att något har hänt är oftast mer pålitlig än om det gått lång tid. Orsaken är att vi glömmer. Mest glömmer vi de närmaste dygnet efter en händelse

Känslor och erfarenheter styr också vårt minne. Det vi är intresserade av har vi lätt att komma ihåg medan obehagliga händelser kan trängas bort ur minnet eller överdrivas. Berättelser från människor i chock är därför mindre tillförlitliga.

Ibland finns det skäl att inte lita alltför starkt på information som ges mycket nära i tid till det inträffade. Vid en katastrof av något slag är det vanligt att de första rapporterna på antalet döda justeras eftersom. Orsaker till katastrofen tar för det mesta lång tid att utreda och det som sägas tidigt är spekulationer.

Tips

- Ta reda på hur lång tid som förflutit mellan händelsen och berättelsen om den.
- Inom områden som medicin, naturvetenskap, ekonomi är det viktigt att informationen inte är för gammal.

BEROENDE

Beroende inom källkritiken betyder att informationen i en källa bygger på uppgifter från en annan källa. För att informationen ska vara tillförlitlig krävs att minst två källor som inte är beroende av varandra påstår samma sak.

Om det finns två vittnen till en olycka kommer deras berättelser att skilja sig åt eftersom människor aldrig uppfattar samma sak exakt likadant. Uppgifter som båda vittnena lämnar oberoende av varandra ger en fullständigare bild av det som hänt.

Tradering betyder att informationen förts vidare i många led. Det är inte ovanligt att tidningar hämtar uppgifter från annan media. Det finns många exempel där felaktig information återkommer i flera källor. För att undvika att själv föra felaktig information vidare bör du använda källor som talar om varifrån fakta och statistik kommer.

Tips

- En händelse ger ofta upphov till olika berättelser.
- Två berättelser som är mycket lika varandra betyder ofta att de är beroende av varandra och därför är mindre pålitliga.

TENDENS

I stort sett all information förmedlas med ett syfte t ex att undervisa, övertyga, skapa diskussion. Syftet påverkar vad och hur vi informerar. I själva verket är de flesta källor påverkade av någon tendens. Det är ju människor som har berättat och deras uppfattning om världen har påverkar det de iakttagit och lärt sig.

Tendensiös information är ensidig, överdriven eller tar parti för en åsikt. Fakta och statistik kan vara utvald för att just den egna uppfattningen ska verka sann. Ett annat ord för det är att informationen är vinklad.

Tips

- Bedöm varför författaren/organisationen/företaget ger information.
- Du kan använda vinklat material om du är medveten om hur informationen har påverkats av ett visst perspektiv.
- Ta fram den information som presenteras av motståndaren.
- Sök efter fakta som kan ha utelämnats i källan.
- Det båda parter är överens om är troligen sant